

Magdalena Soler Massaguer

Actriu i dona de caràcter

In memoriam

Xavier Mas Gibert
Centre d'Estudis Canetencs

Magdalena Soler Massaguer.
Actress and woman of character

L'autor d'aquest article Xavier Mas Gibert, arran de la mort de Magdalena Soler Massaguer, dona molt coneguda i apreciada de la societat canetenca per les seves qualitats cíviques i artístiques com a actriu dramàtica, fa un recordatori de les seves vivències amb ella.

Paraules clau: Teatre amateur Canet de Mar, teatre de postguerra, teatre català clandestí, Magdalena Soler, Isidre Soler Bes.

Magdalena Soler Massaguer, a well-known and esteemed woman in Canet de Mar, given her role in civil society and her artistic qualities as a dramatic actress, passed away recently. The author of the article, Xavier Mas Gibert, relates his personal reminiscences of her.

Key words: amateur theatre in Canet de Mar, post-war theatre, clandestine Catalan theatre, Magdalena Soler Massaguer, Isidre Soler Bes.

El passat 29 d'abril va morir la Magdalena Soler de manera gairebé inesperada. No va perdre mai ni la lucidesa ni aquell punt d'ironia de gran dona forta i intel·ligent que tenia, semblava que no ens deixaria mai. I és que voldríem que les persones que admirem i estimem no morissin. Amb ella ha desaparegut doncs, una dona de gran arrelament i significació canetenca i l'actriu de caràcter més formidable que recordo. Es pot dir que la Magda Soler -com li deia tothom- va viure una gran part de la seva vida lliurada al públic. Atenta servidora de la botiga i a la parada del mercat i amb una vocació i dedicació excepcionals com a intèrpret de teatre català.

Ca l'Antonieta Gallinaire

Tot i que no érem parents, es pot dir que els de casa teníem una relació gairebé familiar amb els de «ca l'Antonieta gallinaire». Aquest tracte ja venia de la seva àvia Antònia Sagrega Coca i la meua besàvia Carmeta Arruga Corominas (dues de les primeres dones que actuaren en els seus negocis respectius sense tuteles patriarcals i deixant-se

diners quan els calia, sense necessitat de papers, perquè la seva confiança mútua valia més que les signatures i els gargots dels notaris.

Al l'àvia de la Magda no la vaig arribar a conèixer, però sí que vaig conèixer i molt, la seva mare Antònia Massaguer Sagrera, també coneguda com l'Antonieta gallinaire: alta, ufanosa i sempre amb un somriure a flor de llavis. El meu primer record d'ella és de quan jo devia tenir tres o quatre anys i va venir a buscar les gallines velles de la mare. Vaig quedar sobtat veient la facilitat amb què les agafava una darrera l'altra i se les enduia; després ho explicava consternat a tothom que volia escoltar-me: «Ha vingut una dona molt alta i grossa que portava uns coixins als costats i s'ha emportat totes les gallines de la mare!». L'Antonieta no hi portava



res a les anques, però era com si realment hi portés coixins.

La cosa els feia tanta gràcia que, fins i tot, van explicar-li a ella mateixa i es va fer un tip de riure de la meua imaginació. A l'Antonieta li venia de lluny l'alegria, la gent del seu temps explicava que de jove ella i la seva colla d'amigues, entre les quals hi havia: l'estanquera Amàlia Vilà, la Pepeta Catalana (Josepa Criasola) i la «Ponsita» (Joaquima Rocosa Cabruja, que després va ser la seva cunyada), eren les noies que feien més gatzara els dies de Carnestoltes... A l'Antonieta, que tenia el somriure tan fàcil, amb la mort d'accident d'un fill de 20 anys se li va esborrar per sempre.

L'amistat de la Magdalena amb la meua mare

Sempre que d'infant la mare em duia a ca l'Antonieta gallinaire, jo me n'anava de dret a l'eixida perquè sabia que hi havia un gran galliner ple de gallines de tota mena. El fet que no fossin



mai les mateixes m'encantava, i després la feina era seva per treure-me'n embadocat d'allà davant.

I és que la Magdalena i la meua mare eren molt amigues. Si anava a la plaça, quan arribava a la seva parada, es posava a un costat perquè xerrant no els solia venir ni d'un quart ni de mitja hora. Època venturosa que es podia despendre el temps amb la conversa amb una bona amiga. La Magdalena

despatxava i donava cap alhora a les clientes i a la conversa. Però quan volia fer-li alguna confiança li deia: «Lola, ja la despatxaré després a vostè». I la mare s'esperava que la parada fos buida. Puc ben assegurar que van ser-ho d'amigues, fins a la darrera hora. El dia que la mare va morir, potser intuïnt que el desenllaç estava a punt d'arribar, no va voler deixar-me sol en una circumstància tan greu i tan trista. Magdalena va estar al seu costat una bona estona. Em va dir amb dolcesa:

-Està molt malament...

-Sí, però fa molts dies que aguanta -li vaig respondre-.

Encara va estar-se una estona més al costat del seu llit. Com que es feia tard, finalment va dir que se n'havia d'anar. Vaig acompanyar-la a la porta. Però, abans d'arribar-hi, es va aturar i va dir tota inquieta:

-Deixa'm tornar a veure la teua mare. Tu no saps com me l'he estimat tota la vida aquesta dona...

I vam tornar al costat del seu llit. Només arribar, la mare va girar el cap i va mirar-nos amb uns ulls tèrbols com de vidre i va expirar. Això no crec que es pugui oblidar mai.





A dalt en el medalló Isidre Soler Bes, pare de Magda Soler Massaguer. Prima fila, d'esquerra a dreta: Adela Trullàs, Montserrat Moll, desconegut, Pilar de «la Cubana», Beneta Banchs. Segona fila: Jaume Marbà, Francesc Banchs, Gabriel de «la Cubana», Francesc Salvat Marré. Tercera fila: Joan Fuster (apuntador) àlies *Giralet*, Miquel Galceran Fors, Benet Pujades, àlies *Miralles* i Enric Prat Noia,

Tot ho va aprendre en família...

Magdalena Soler va néixer en una època en la qual l'aparició del cinema semblava destinat a fer desaparèixer el teatre, però a Catalunya encara tenia una posició central i, entre els amateurs, arrossegava uns prejudicis que les dones com ella estaven disposades a trencar -em refereixo al costum misogin de no deixar pujar les dones a l'escenari. Tampoc no se les deixava votar-. Doncs bé, la Magdalena va ser de la primera generació de dones canetenques que votarien i que pujarien a l'escenari i amb la més absoluta normalitat. Ho va fer al costat del seu pare, que era l'actor i director de teatre més carismàtic que ha trepitjat mai els nostres escenaris i muller del també apreciable amic, actor i director Marcel Tenas.

A part de la dedicació a la feina i a la família, l'eix espiritual de la vida de la Magdalena Soler va ser el teatre. Ho va ser, quan hi havia censura dels textos i prohibició d'actuar en català, però unes circumstàncies excepcionals a Canet van permetre eludir-ho.

La Companyia Soler i Guasch. Els antecedents paterns

A la Magdalena la vena teatral i els bons ensenyaments li venien de l'Isidre Soler Bes, el seu pare, perquè va començar a actuar al seu costat i amb ell com a director. Isidre Soler Bes era un home de teatre pels quatre costats i no només un gran actor sinó un director excepcional. Tan excepcional que, després de la guerra, va ser condemnat a mort

pels franquistes, acusat de ser *cuñado del máximo cabecilla rojo/separatista José Fors* y un *agitador revolucionario del teatro catalán*. No crec que l'autodí hagi arribat mai més a l'extrem d'aquell temps. Els franquistes culpaven el catalanisme d'allò que únicament es podien imputar a si mateixos. Com que al poble no hi havia cinema, ni ball, ni teatre i estava submergit en la més profunda i negra depressió, insòlitàment un bon dia, el *Jerarca* màxim del moment va proposar-li que es fes càrrec de tornar a posar en marxa el teatre d'aficionats a Canet... Isidre Soler va dir-li que hi havia un inconvenient insalvable i era que ell no havia fet mai teatre en castellà, no en sabia i no tenia ganes de fer-ne...

Davant la seva sorpresa, el cap dominant del poble en aquell moment va dir-li que, si volia, no seria cap inconvenient. I van

acordar que farien el teatre català com s'havia fet sempre, però amb la condició que els programes serien en castellà, i de la resta se n'ocuparia ell...



Magda Soler en el paper de la comtessa de «Les vinyes del Priorat» de Josep Ma. de Sagarra.

Isidre Soler va parlar-ne amb l'Enric Guasch i arran d'això va sorgir la mítica companyia de teatre «Soler i Guasch». Una companyia de teatre nostrat que òbviament no tenia res de franquista, sinó que tots els seus membres n'eren absolutament contraris.

I van començar les representacions d'obres com «Terra Baixa» de Guimerà -que en el programa l'havien traduït per «Tierra Baja»-, i el «El Ferrer de Tall» de Frederic Soler que van posar-li «El maestro Daguerro», traduït barroerament d'aquesta manera; i van anar fent tot el repertori de teatre català clàssic de Rusiñol, Guimerà, Iglesias i el repertori vell i nou de Josep M. de Sagarra. D'aquest autor recordo l'«Hostal de la Glòria» que, per a mi, encara no ha superat ningú la qualitat de la interpretació.

Gràcies a això es pot dir que durant el primer franquisme, que va ser el més dur amb la llengua i la cultura catalana, a Canet va haver-hi teatre en català des del principi. És més, la «Companyia Soler i Guasch» va actuar sempre a «Educación y Descanso», nom que prengué l'antic «Ateneu Obrer». No només es va fer el teatre en català, sinó que al contrari del que succeïa en altres teatres com el «Centre Catòlic» o el «Casino», en els quals no solament es representava teatre en castellà, sinó que es feien els autors reaccionaris més contundents del moment: José M. de Pemán, Joaquín Calvo Sotelo, etc., i quan volien fer un extraordinari retrocedien als «Autos Sagraementales» de Calderón de la Barca o «*En Flandes se ha puesto el sol*» d'Eduardo Marquina.

A la companyia «Soler i Guasch» la Magda, tot i que era molt jove, de seguida es va revelar com una actriu de caràcter i de gran capacitat dramàtica. Com que era alta i ben plantada, jo sentia com la gent la comparava amb la Maria Vila, la gran actriu professional. Quan va venir a actuar a Canet i vaig poder veure-la, no em va fer l'impacte que jo esperava, la Magdalena Soler m'agradava tant o més que ella...

A Canet la tradició teatral venia de molt lluny, del segle XIX i possiblement de més endarrere i tot. A la postguerra va arribar a haver-hi tres teatres funcionant alhora. I l'art de la representació va ser el que va contribuir més a la culturització del poble, sobretot de les capes populars. I en aquesta tradició que tant ens honora, la família Soler/Massaguer i Tenas/Soler hi va tenir un paper i una incidència especial.

Les visites a Prada de Conflent a la postguerra

Teníem pendent una entrevista per escriure sobre les visites clandestines que la Magda va fer a Prada per veure el seu oncle Josep Fors, que era a l'exili quan França estava ocupada pels nazis. Ara ho hauré de fer de memòria i segur que no serà pas com si fos explicat per ella.

Tractaré de transcriure-ho tal com la Magdalena m'ho explicava:



Magda Soler amb el seu oncle Josep Fors i Vidal a Perpinyà anys 40.

«Anar a veure l'oncle Josep Fors a França a casa majorment m'hi feien anar a mi. M'hi feien anar perquè s'havia d'entrar clandestinament i com que era una noia, els semblava que no cridaria tant l'atenció i passaria desapercebuda. Anava amb el tren fins a Puigcerdà i un cop allà, m'encaminava a casa d'un capellà amic de l'oncle Fors. Quan era l'hora convinguda, m'acompanyava a casa d'un contrabandista d'absoluta confiança que era qui em feia passar la ratlla. Bé, m'acompanyava un tros, perquè, abans de travessar la frontera, m'ensenyava un punt avall de la muntanya i deia: «A partir d'allà ja és a França i tot és baixada. Ja saps que quan trobis la carretera has de seguir-la avall i al primer pont hi trobaràs el teu oncle que t'espera». A veure l'oncle Fors, durant el bloqueig, vaig anar-hi unes quantes vegades i sempre d'aquesta manera. No pensis que fos un camí fàcil, perquè per travessar el reg m'havia de posar de peus a l'aigua que era gelada. La vegada que recordo més va ser quan vaig anar a passar-hi el Nadal. Al pont on sempre m'esperava l'oncle amb el taxi, ja començava a nevar i al cap de poques hores vam quedar colgats de neu que no es podien obrir ni les portes. El dia de Nadal després de dinar, l'oncle va dir que havíem de sortir per força perquè «El Mestre», o sigui, el mestre Pau Casals, ens esperava a tots al Gran Hotel que era on vivia».

Això devia ser el Nadal de 1939 i la Magdalena recordava que van anar-hi enfonsant-se fins a mitja cama en la neu. A l'Hotel, no hi faltava ni un de sol dels refugiats i va haver-hi una mena de

sessió poeticomusical impregnada de nostàlgia.

En un moment determinat, el mestre Pau Casals va dir que li agradaria escoltar el poema de «Les figures del pessebre» de Joan Llongueres. Com que ningú no sortia, Josep Fors va dir:

-Aquí tinc una noia que sí que el sap...

I Pau Casals va preguntar-li:

-Què me'l voldries recitar?

La Magdalena es va deixar anar amb tota la inocència de la seva ànima, contenta de poder-lo complaure:

LES FIGURES DEL PESSEBRE

*El temps és arribat
i amb el fred, la neu i el gebre,
les figures del pessebre
una una han tornat.*

*La dona que renta, la vella que fila
i el brau caçador que sempre vigila.
El vell que la terra remou amb catxassa
i el que es veu el vi de la carbassa.
El del feix de llenya i aquell pastoret
que va amb la catxixa perquè té fred.
La jove mestressa que du una gallina,
la del cistell d'ous i el sac de farina.
Aquells que sonant van fent son camí
el del flabiol i el del tamborí.
Del sac de gemecs el que sempre plora,
i el de la simbomba que ronca tothora.
També els tres pastors que fan el sopar
i couen les sopes i llesquen el pa.*

I aleshores Pau Casals no solament va donar-li les gràcies, sinó que va afegir:

-I tan bé que el sabies. No t'has equivocat ni una sola vegada.

Una alegria pòstuma

L'any 2005 el Centre d'Estudis Canetencs, vam publicar «Preludi», una obra de teatre de la qual eren els autors el meu pare, Francesc Mas Urrutikoetxea i el seu amic Josep Fornaguera Estarlich. Aquesta obra va ser estrenada al Teatre Cinema Canetenc el maig de 1935. «Preludi», com molt bé diu Josep Rovira al pròleg, era un retrat dels propis autors i del seu entorn, a uns mesos de l'esclat de la guerra civil. Tot i que l'obra no acabava amb el «happy end» tòpic, va tenir un gran èxit.

En el Canet d'aquell moment les dones ja havien votat per primera vegada però encara no pujaven a l'escenari. La protagonista va encarnar-la una professional de Barcelona que es deia Enriqueta Font, la resta dels participants eren tots de Canet: Miquel Jover que va fer de galant, Eugeni Catà, Ramon Campins, Santiago Pujadas, Lluís Massana,



Magda Soler a la plenitud de la vida.

Andreu Carbonell, Ernest Serra, Pere Alsina, Jaume Abril, Josep Pera, Miquel Galceran, Lluís Julià, Emili Capella, Joan Dulsat, Francesc Banchs, Joan Galí d'apuntador i de traspuntes Joan Autier i Caietà Noya i Josep M. Grau al piano. Doncs bé, aquest era el grup de teatre del «Centre Unió Catalanista» (o sigui, de la dreta adscrita a la Lliga Catalana), en què no tots eren d'aquesta filiació però sí la majoria. Molts foren injustament morts i altres dispersats per la guerra civil. Quan Josep Rovira Fors ens revelà que l'obra l'havia dirigit ni més ni menys que el pare de la Magdalena Soler, em va faltar temps per anar-li a dir, i quan va veure que jo estava tan gratament sorprès, em vaig adonar que ella s'omplia d'alegria, tot i que ja coneixia el fet.